

Optællinger af ynglefugle i Vadehavet 2013

Notat fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi

Dato: 6. november 2013

Ole Thorup & Karsten Laursen

Institut for Bioscience

Rekvirent:
Naturstyrelsen
Antal sider: 9

Redaktør:
Tommy Asferg
Faglig kommentering:
Thomas Eske Holm
Kvalitetssikring, centret:
Jesper R. Fredshavn

AARHUS
UNIVERSITET

DCE - NATIONALT CENTER FOR MILJØ OG ENERGI

Tel.: +45 8715 0000
E-mail: dce@au.dk
<http://dce.au.dk>

Indhold

Indledning	3
De vidt udbredte vadefugle	3
Ynglefugle på strandene	4
De tre truede danske engfugle i Vadehavet	8

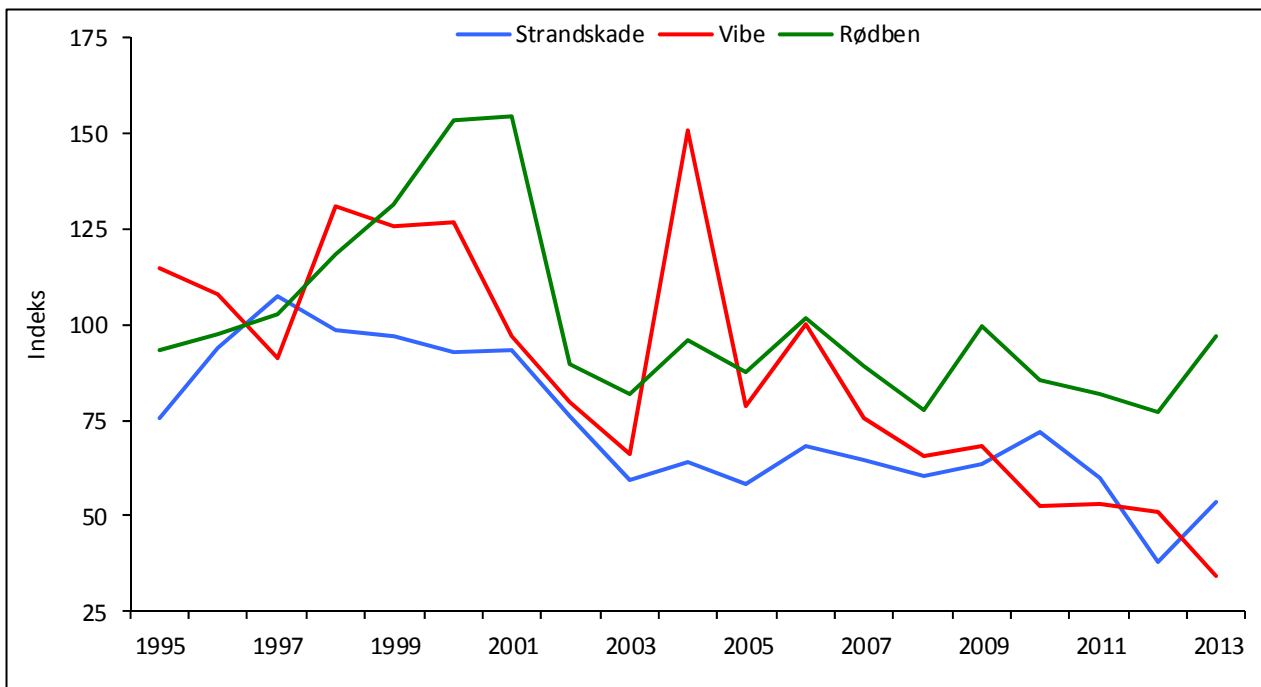
Indledning

Hvert år bliver der optalt ynglefugle i den danske del af Vadehavet som led i den trilaterale overvågning af det samlede Vadehav, som også omfatter de tyske og hollandske dele af Vadehavet. Alle ynglende vandfugle som vade-fugle, måger og terner optælles på samtlige lokaliteter hvert sjette år. Den seneste optælling fandt sted i 2012. Herudover bliver der hvert år lavet optælling af kolonirugende fugle, af alle vandfuglearter i elleve kontrolområder samt af udvalgte, fåtallige arter. Dette optællingsprogram har kørt siden 1995.

Optællingerne udføres af ornitologer fra Amphi Consult og fra DOFs lokale netværk samt af optællere fra Institut for Bioscience, Aarhus Universitet og Naturstyrelsen.

De vidt udbredte vadefugle

Tre territoriale og vidt udbredte vadefuglearter, strandskade, vibe og rødben, optælles hvert år i 11 kontrolområder. Kontrolområderne er fordelt så otte ligger på strandenge, to ligger i marsken, og det sidste omfatter både strandeng og klitter. Med nogle mindre svingninger har antallet af rødben været på samme niveau fra 1995 til 2013. Kun i årene 1998-2001 var der flere (Figur 1). Derimod er der meget færre strandskader og viber i 2013, end der var ved optællingsprogrammets start i 1995. I år var der ca. halvt så mange strandskader (indeks 54) og en tredjedel så mange viber (indeks 34) som i 1996-1997. Den store tilbagegang for strandskade fandt sted mellem 1997 og 2003, mens vibe for alvor gik tilbage mellem 2006 og 2013 (Figur 1).

Figur 1. Indeks for ynglende strandskade, vibe og rødben optalt i 11 kontrolområder i perioden 1995-2013. Som indeks = 100 er valgt middeltallet for 1996 og 1997.

Vibe er gået meget tilbage i antal gennem flere år, men det kolde vejr i marts 2013 var særlig hård for arten. Foto: Ole Amstrup.

Den tilbagegang, der ses i kontrolområderne, afspejler ret præcist den bestandsudvikling, som de totale tællinger af Vadehavet har vist. Ved den sidste totale tælling i 2012 var der 52 % færre strandskader, 48 % færre viber og 27 % færre rødben end i 1996. Fra 2012 til 2013 steg indekset for strandskade og rødben, mens det faldt yderligere for vibe. Under en lang frostperiode i marts-april 2013 blev der fundet mange døde viber i Vadehavsområdet, og denne kulde har muligvis haft indflydelse på viber tilbagegang i år.

Antallet af rødben har været stabilt gennem flere år. Foto: Ole Amstrup.

Ynglefugle på strandene

Tre kolonirugende arter yngler fortrinsvis i nærheden af eller på sandstrande: Hvidbrystet præstekrave, havterne og dværgterne (Tabel 1). I mange år bliver disse yngleområder oversvømmet en eller flere gange i ynglesæsonen, og når det sker lige før eller i arternes optællingsperiode, påvirker det optællingsresultatet, og der registreres få par i disse ynglesæsoner sammenlignet med år uden oversvømmelser.

De fleste ternekolonier blev oversvømmet midt i maj 2013. Ternekolonierne optælles to gange mellem 20. maj og 10. juni, og ved majtællingerne var kolonierne kun delvist blevet genetableret. Tallene i Tabel 1 er især baseret på tællinger lidt inde i juni. Det er usikkert, om antallet var oppe på niveau med antallet før oversvømmelserne, men for både havterne og dværgterne var der få ynglefugle. 80 par dværgterne er det laveste antal optalt, siden 1996, mens de 474 par havterne er lidt flere end de foregående to sæsoner. For begge arter er det kun få år siden, der ynglede mere end det dobbelte antal.

For første gang blev det registreret, at en meget stor koloni af havterne etablerede sig på Koresand sydvest for Mandø. Kolonien blev etableret i løbet af nogle få dage i begyndelsen af juni. Den 4. juni var der 34 par, og den 8. juni var antallet mindst 175 par med æg, måske flere. Der var ikke flere optællinger efter denne dato, og heller ikke de andre kolonier på strandene med ynglende havterne og dværgterne blev besøgt efter den 8. juni. I 2013 var der en anden meget stor koloni af havterne på taget af en bygning i Esbjerg Havn. Her var der 184 par den 26. maj, og den 20. juni blev der set 57 store terneunger på taget.

Som i 2012 var der kun små kolonier af havterne på Langli og Mandø, men for Mandøs vedkommende opvejes tilbagegangen rigeligt af fremgangen i kolonien på Koresand.

Årets 43 par hvidbrystet præstekrave er lavt i forhold til tidligere år. Der blev set enkelte par med unger, men den tidlige del af ynglesæsonen var præget af køligt vejr og oversvømmelser, som medførte, at arten flyttede meget rundt. Der var ingen besøg på lokaliteterne efter 10. juni, så årets ynglesucces kendes ikke.

Antallet af klyder har været støt faldende gennem flere år. Foto: Ole Amstrup

Problemer for klyde, hættemåge, havterne og splitterne på Langli, mens der var flere store måger end tidligere

Tabel 1. Antal ynglepar af kolonifugle på stranden i Vadehavet 1996-2013. I tabellen er vist gennemsnitstal for tre fireårsperioder og antal optalte ynglepar for de seneste år.

Hvidbrystet præstekrave	1996-1999	2000-2003	2004-2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Fanø, nordvest	16	14	4	8	4	5	12	7	2
Fanø, sydvest	0	1	0	0	0	0	0	1	0
Fanø, Vest- og Østkeldsand	0	1	0	0	0	1	0	0	0
Rømø, nordvest	20	25	24	26	11	16	11	5	19
Rømø Vesterhavsstrand syd for Lakolk	5	18	13	21	11	21	22	34	18
Rømø Sønderland	16	24	11	13	13	8	16	8	3
Skallingen	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Rømødæmningen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Margrethe Kog	1	2	2	0	0	1	0	0	0
Forland, Vidåslusen	0	1	1	0	0	0	0	0	0
I alt	68	87	55	68	39	52	61	56	43

Havterne	1996-1999	2000-2003	2004-2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Langli	184	126	119	182	40	177	139	48	22
Fanø nord	36	23	7	5	3	8	2	3	4
Fanø, Keldssand og Trinden	143	148	6	6	3	3	2	0	0
Peter Meyers Sand	215	197	417	12	53	130	15	39	43
Mandø	116	158	146	340	208	286	170	99	29
Koresand				40	0	25	2	+	175
Rømø nord og nordvest	305	190	84	30	57	46	38	27	8
Rømø Vesterhavsstrand syd for Lakolk	72	26	11	11	4	16	16	14	5
Jordsand					3				
Esbjerg Havn	6	21	92	178	110	129	15	129	185
Forlande og klæggrave Esbjerg-Vidåen	1	0	1	4	10	4	3	9	3
Margrethe Kog	16	2	7	0	0	0	0	1	
I alt	1.116	886	890	808	491	824	402	369	474

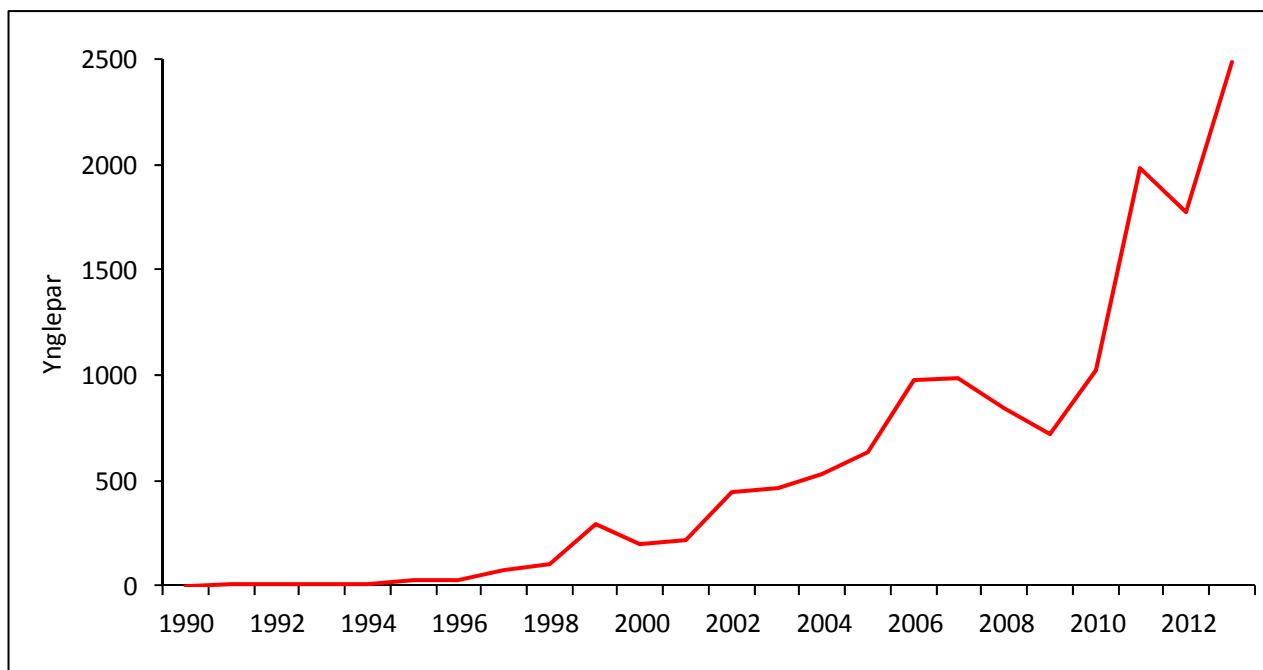
Dværgterne	1996-1999	2000-2003	2004-2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Langli	0	0	5	8	2	0	0	0	0
Fanø nord	61	28	13	15	41	37	45	25	12
Fanø, Keldssand og Trinden	14	23	3	10	6	19	3	0	0
Peter Meyers Sand	12	12	61	1	0	6	8	9	8
Mandø	0	0	1	8	0	0	0	0	0
Koresand				5	9	32	0	+	2
Rømø nord og nordvest	70	76	12	40	51	7	32	23	31
Rømø Vesterhavsstrand syd for Lakolk	20	48	36	53	24	75	46	52	23
Skallingen	15	11	9	8	5	2	3	3	2
Esbjerg Havn-Sædding Strand	42	8	18	0	0	4	7	1	2
Forlande og klæggrave Esbjerg-Vidåen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Margrethe Kog	0	1	1	0	1	0	0	0	
I alt	234	207	159	140	139	182	144	113	80

Langli er den vigtigste yngleplads for kolonifugle i Det Danske Vadehav, men de seneste to år har antallet af klyde, hættemåge, havterne og splitterne været meget lavt (Tabel 2). Disse fire arter reagerer ofte på et højt prædationstryk ved at opgive at yngle på forrige års yngleplads og flytte til en anden lokalitet. Hvor mange af Langlis havterner måske er flyttet til Esbjerg Havn og hættemågerne til Sneum klæggrav, er klyder og splitterner tilsyneladende flyttet helt ud af Det Danske Vadehav. Ingen af de 91 par splitterne eller de 1.358 par hættemåge, der etablerede sig på øen i maj, havde ynglesucces, og de opgav at yngle i starten af juni og forlod kolonien.

Tabel 2. Antal ynglepar af øvrige kolonifugle i Vadehavet 2013. Optællinger uden fugle ikke anført.

	Skestork	Klyde	Sorthovedet måge	Hættemåge	Stormmåge	Sildemåge	Sølvmåge	Svartbag	Sandterne	Splitterne	Fjordterne	Sorterne
Margrethe Kog/Saltvandssøen		7										
Tøndermarsken, i øvrigt												36
Ballummarsken med klæggrave		11									28	
Forland Rømdæmningen-Rejsby Å												
Gl. Hviding Engsø-Rejsby klæggrav og enge		71		151							18	
Forland Vilslev-Råhede Vade		8										
Ribemarsken med klæggrave		1										
Sneum klæggrav og enge		58	9	6.986	1		3			196		
Esbjerg Havn					1						26	
Marbæksøerne				516								1
Skallingen												
Langli	50	2	2	1.358	970	2.485	8.090	3		91		
Fanø nord og nordøst		9			3							
Fanø midt				1								
Peter Meyers Sand		21					22	2				
Keldsand/Trinden		3			1		2					
Mandø		88		17	306	7	596	7				1
Koresand					5							
Rønmø		20		6	18		9	1				
Jordsand							?					
2013 total	50	299	11	9.035	1.305	2.492	8.722	13	0	287	74	36
2012 total	23	280	11	11.037	1.266	1.788	9.862	10	0	147	88	45
2011 total	44	307	8	9.002	1.330	2.003	6.832	4	0	1.072	47	27
2006-2010 gennemsnit	5	426	5	7.934	1.783	965	5.711	6	0	2.468	39	14
2001-2005 gennemsnit	0	541	2	7.900	2.187	486	3.769	4	1	643	55	18
1996-2000 gennemsnit	0	806	0	9.839	1.679	140	2.832	3	8	1.210	149	27

På Langli optaltes 2.485 par sildemåge, og det er langt det største antal, der er registreret (Figur 2). Gennem det internationale vadehavssamarbejde rapporteres det at sildemågen er i tilbagegang i Tyskland og Holland i de senere år efter mange års fremgang. Men i Danmark klarer arten sig tilsyneladende stadig godt. På Langli blev der talt 8.090 par sølvmåge i 2013, og selv om det er tusind par færre end i 2012, er det stadig mere end 1.800 par over antallet i det hidtil næstbedste år 2011, og det er mere end det dobbelte af niveauet for ti år siden (Tabel 2).

Figur 2. Antal ynglepar af sildemåge på Langli i perioden 1990-2013.

De tre truede danske engfugle i Vadehavet

Engryle, brushane og stor kobbersnepe yngler på enge og vurderes alle at være truet i Danmark. De optælles årligt på en række af deres kendte ynglepladser i Vadehavet (Tabel 3 og 4). Stor kobbersnepe gik tilbage i de to vigtigste yngleområder. På Mandø blev antallet halveret fra 2012 til 2013, mens lidt over 10 % færre par blev registreret i Tøndermarsken (Tabel 3). Det tidlige forår i februar til og med april 2013 var usædvanlig tørt, og frosten fortsatte meget længere end normalt, så det er muligt, at det har givet problemer for stor kobbersnepe med for lidt føde og for tørt på engene, da ynglesæsonen startede.

Tabel 3. Antal ynglepar af stor kobbersnepe 1991, 1996, 1998, 2001 og 2005-2013 på lokaliteter i Vadehavet, hvor der udføres specialoptællinger af arten. Ved tællingen i 1991 blev kun få marskområder optalt.

	1991	1996	1998	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vilslev Enge	?	10	15	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Jedsted Forland/Ribemarsken nord	?	8	1	1	0	0	2	1	1	1	4	0	0
Mandø Hølade/Ribemarsken syd	?	3	8	6	2	3	1	2	2	4	6	3	4
Mandø	30	22	30	90	65	72	64	83	81	76	85	101	51
Husum Enge, kontrolområde	?	9	7	3	1	0	0	0	1	1	1	1	4
Ballum Forland	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rømø Nørreland, kontrolområde	?	4	6	6	3	2	0	3	2	2	3	4	2
Rømø Sønderland	3	27	12	23	0	2	0	3	1	1	1	5	5
Saltvandssøen/Margrethe-Kog	26	30	19	42	44	46	41	28	30	26	33	27	37
Tøndermarsken, ydre koge	98	65	57	83	75	80	83	112	71	109	104	108	82
I alt excl. Mandø	-	157	125	165	125	133	127	149	108	145	152	148	134
I alt incl. Mandø	-	179	155	255	190	205	191	232	189	221	237	249	185
I alt Vadehavet totale optællinger	-	257	-	312	-	263	-	-	-	-	-	299	-

Der er i dag langt mellem velegnede yngleområder for brushane i Vadehavet, dvs. våde ferske enge med ekstensiv græsning eller sent høslæt. I 2013 fandtes en ynglende hun på Rømø Sønderland, og det er første registrering af en ynglefugl her siden 1998. Herudover var der muligvis en ynglende hun i Margrethekog. I det sidste, næsten faste yngleområde for brushane på det sydøstlige Rømø Nørreland, blev arten ikke fundet i 2013 (Tabel 4).

På de sidste to faste ynglelokaliteter for engryle i Vadehavet, Nørreland og Sønderland på Rømø, har der de fleste år siden 2007 ynglet seks eller syv par, og også i 2013 fandtes her syv par (Tabel 4). Ynglefuglene er koncentreret på nogle af de få velgræssede, naturlige enge med mange små vådområder, der er tilbage i Vadehavet.

Tabel 4. Optalte ynglefugle af brushane (ynglehunner) og engryle (par) i 2013 i nogle områder, hvor arterne specialoptælles hvert år. Desuden antal fra de foregående år. I 1996, 2001, 2006 og 2012 var der totale tællinger, i 1991 var der en delvis tælling

	Brushane														
	1991	1996	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Grønningen, Fanø	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rømø Nørreland	5		3	4	4	2	2	3	1	1	1	1	0	1	0
Rømø Sønderland	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Råhede Vade	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
Tøndermarsken Ydre Koge	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Margrethekog-Saltvandssøen	7	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1
I alt årligt overvågede lokaliteter	31	-	3	5	4	2	3	3	1	1	1	1	0	4	2
Skallingen	0	0	0					2						0	
Måde Enge	2	0	0					0					0	0	
Nr. Farup Enge	15	3	0					2		0	0	0	0	1	0
Gl. Hviding-Råhede Enge		0	0					0		0	0	1	3	1	0
Astrup Forland	2	0	0					0						0	
Magisterkogen	13	5	0					0						0	
Mandø koge	10	0	0					3	1	0	1	2	0	1	0
Brushane i alt Vadehavet	73	8	3					10						7	

	Engryle														
	1991	1996	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Grønningen, Fanø	10	7	6	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Rømø Nørreland	14	9	8	8	6	7	7	6	4	2	2	3	4	4	3
Rømø Sønderland	6	9	4	8	7	5	5	5	2	7	5	3	3	4	4
Rømø Havsand-Vesterstrand	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Jedsted Forland	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Råhede Vade	1	1	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0
I alt årligt overvågede lokaliteter	32	26	19	16	14	12	13	11	8	10	7	6	7	9	7
Mandø	1	0	1					0						0	
Stormenge-Helmodde Marsk	2	0	0					0						0	
Måde Enge	0	1	0					0						0	
Mandø Hølade-Indvindingen	2	1	0					0						0	
Astrup Forland	1	0	0					0						0	
Margrethekog	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nr. Farup Enge		0	0					1	0	0	0	0	0	0	0
Engryle i alt Vadehavet	39	28	20					12						9	